

כנות, מבנים ורגשות

אבי קליין

פעם פעם לפני שנים רבות, הייתי בוכה המון. פעם, אם אינני טועה, הייתי אדם מתרגש.

מאז עברו לי בנהר של העצמי דברים רבים, אבל ההתרגשות, בהכללה, נעלמה לה. ובערך באותו הזמן שהדמעות שלי הפסיקו להחיות, הרעיונות שלי הפכו חופשיים יותר. אני זוכר בכירור את ההתפעלות השכלית הטהורה של הקשבה כנה לרעיון שונה ממה שהכרתי. את ההכרה בו כקיים, את ההתבוננות באמיתיות שלו בלי הגנת ה- "לא כך נהגנו", "לא כך ראוי", בלי ההגנה הטבעית של הזרות. לאט לאט רעיונות חדשים פירקו את כל מבני הדעות הכל כך מוכרים לי, ואני נשארתי בלי קורת גג ללון בה.

הגמרא בבבא בתרא אומרת בפירוש:

"אמר רב חסדא: לא לסתור איניש בי-כנישתא עד דבני בי-כנישתא אחריתי. איכא דאמרי משום פשיעותא, ואיכא דאמרי משום צלויי. מאי בינייהו? איכא בינייהו, דאיכא בי כנישתא אחריתי" (ב"ב ג:)

רב חסדא מורה לנו כי אל לנו לפרק את הקיים לפני שנתחיל לבנות את החדש, הפירוק של הקיים מותר רק לאחר שהחדש כבר מוכן לגמרי שנגיע אליו. בתוך המימרה של רב חסדא מוצגים שני הסברים שונים, הטעם הראשון הוא חשש פשיעה – שלא ייבנה בית הכנסת מחדש, והטעם השני הוא שלא יהיה בפועל מקום להתפלל בו. הגמרא אף מציגה מקרה בוחן שיבדיל בין שני ההסברים, מקרה בו יש בית כנסת אחר שניתן להתפלל בו. לפי שיטת צלויי אין כאן בעיה, שהרי בפועל מקום לתפילה יהיה, ואילו לפי שיטת הפשיעותא הבעייתיות נשארה כיוון שעדיין יש חשש שבית כנסת חדש לא ייבנה.

נתחיל בעיון קליל בטעם השני – "צלויי". נראה בפשטות, כי ההנחה שחכמים מסתמכים עליה אומרת שמציאות בה נישאר ללא מקום להתפלל בו אסורה. נדמה לי כי הבעייתיות שהסבר זה מציג הוא הוואקום. אין מקום להתפלל בו. החשש הגדול הוא כי לא יהיה מקום שבו נוכל להתפלל. אמנם להתפלל תמיד אפשר, אבל מה שמטריד את רב חסדא זה שלא יהיה לנו מקום.

לפי הטעם השני המימרה של רב חסדא מבטאת משהו שונה לחלוטין. החשש הוא לא שלא יהיה מקום לתפילה, אלא שלא ייבנה מחדש בית הכנסת שכבר היה. מקרה הבוחן שהגמרא מציגה הוא מצוין, כי אם אכן ישנו בית כנסת אחר שבו ניתן להתפלל, מדוע אנחנו צריכים לוודא שנבנה בית כנסת לפני שאנחנו סותרים את הקיים? אני חושב שאפשר בהחלט, בקטע טוב, להציע שהנקודה שעליה יושב רב חסדא, לפי אפשרות ה"פשיעותא", היא ה"בית כנסת שלנו". מקרה הבוחן של הגמרא מבטא בדיוק את הנקודה, אמנם ישנו בית כנסת בנוי כבר, אבל הוא לא בית הכנסת שלנו! מה שמספיק לשיטת הצלויי לא מספיק לשיטת הפשיעותא, לא רק וואקום הוא בעייתי אלא גם חוסר במבנה "שלנו". נדמה לי שבהתבוננות בפן נוסף שעולה מהמימרה, אפשר לראות שוב את הנקודה. אם נדייק במילים נגלה שהאיסור שרב חסדא מציב מתייחס לסתירה – "לא לסתור". הבעיה היא לא רק באי-קיום בית הכנסת, בוואקום הבית כנסייתי שנוצר, אלא בעצם הסתירה של בית הכנסת הקודם – הסתירה הבעייתית כחלק מהסנטימנט למקום שלנו. בסתירה כשלעצמה יש בעיה (כל עוד בית-הכנסת החדש אינו בנוי), הסתירה היא מכוונת האיסור, דהיינו, הסתירה כהריסה של המקום. במובן זה בניית בית הכנסת החדש איננה מתירה את אי-קיום בית-הכנסת, אלא מנדפת את בעייתיות הסתירה. והסתירה, רבותי, יכולה להיות בעייתית כשהיא איננה סתירה של "בית כנסת" אלא של "הבית כנסת".

אם דיוק זה נכון אולי נתאר את הבעיה מעוד כיוון – הסנטימנט. דמיינו לעצמכם את אותו יהודי שמתפלל בבית הכנסת שלו שנים רבות, אבא שלו היה מתפלל בבית הכנסת, סבא שלו היה ממקימי הבניין, ועכשיו הוא כבר מתחיל להביא את ילדיו הקטנים לאנעים זמירות. בוקר אחד הוא מתעורר לחלום בלהות – הורסים לו את בית הכנסת! בית הכנסת שלו! זה לא משנה שמסבירים לו שיש בית כנסת אחר שבו יוכל להתפלל בינתיים, כי מה יהיה על הבית כנסת של

הקהילה שלו? מה יהיה על הדיבורים על הדרכי בין גברא לגברא? מה יהיה על היחסים הענפים שהוא קשר עם חבריו לספסל הלבאי? הדבר היחיד שיוכל להרגיע את אותו יהודי, הוא שיש כבר מבנה חדש. שהקהילה נשמרה, שהשלנו ישנו, שהבית כנסת לא ייפגע וייעלם.

בקיצור מה אני אומר? אה? נראה לומר ששתי אופציות אלו שייכות גם למה שכתבתי לפני העיון במימרא. כשמחליפים דעות, רעיונות, תפיסות אמוניות ותודעות חיים, עולות מאלהן שתי בעיות, ולדעתי אלו הבעיות שמוציאות בעל כורחנו את הרגש מהסיפור.

בשביל כנות אינטלקטואלית, לצורך התבוננות כנה ופנימית, חייבים להיות מוכנים לשבור. חייבים להרים את המחסום האוטומטי שגורם לנו לזלזל ולא לתת לדעות שאינן שלנו לחדור אלינו. ואכן, כנות שכזאת היא דבר נפלא. אבל יש לה מחירים. והמחירים שלה, כמו בגמרא הם שניים, גדולים ורציניים.

ראשית כל התלישות. אתה באמת מוכן לעבור מקום, אם תראה שקרים מסביבך, ולכן, אין לך מקום משלך. זה שאתה מוכן להקשיב גם למשהו אחר, גורם לזה שאחרי זמן מה אתה כבר לא כל כך בטוח שיש לך את ה"שלך" הקדוש. אבל נדמה לי שהנקודה השנייה מחדדת עוד יותר את הדרמה האמיתית שמתחוללת. הדרמה היא מנגוני ההגנה. כי מנגנון ההגנה הראשוני הוא פשוט להתעלם ממה שלא מתאים לי, כמו שחפרתי לעיל, אבל האינטלקט הכנה לא טהור הרבה יותר, פשוט מנגנון ההגנה שלו אחר. והמנגנון הוא לא לשים יותר מדי רגש ואמון בתוך הדברים שבהם אתה עכשיו, כי מה יקרה אם מישהו יבוא לסתור לך את הבניין? התודעה התמידית היא שבכל רגע הבניין עלול להיסתר, ואני לא רוצה שיחד עם הבניין ייפלו גם רגשותיי. אז אני מנתק.

“אני פוחד להאמין,
לשים מטענים של רגש בתוך רעיונות,
כי כשאני האובייקטיבי יפרק את האמונה,
אינני רוצה שגם ליבי יתפרק.” (א.י.ק.)

זה חיובי? זה שלילי? יש צדדים לכאן ולכאן. אבל יותר מטוב, וגם יותר מרע, זה ישנו.

